

POJMOVNIK IZ KNJIŽEVNOSTI

KNJIŽEVNOST je umjetnost riječi. Ostvaruje se književnim, pjesničkim jezikom. Glavne su osobitosti pjesničkoga jezika slikovitost i zvučnost.

KNJIŽEVNI RODOVI:

1. LIRIKA je jedan od triju književnih rodova

- **osobitosti** – osjećajnost, sažetost, slikovitost i osjećajnost
- uglavnom je pisana u stihovima
- **lirske vrste** (po temi) – pejzažna, ljubavna, domoljubna, rodoljubna, religiozna, humoristična, misaona, socijalna ...
- **MOTIV** – poticaj književniku da stvori književno djelo
- **PJESNIČKA SLIKA** – jest nekoliko motiva povezanih u cjelinu – vizualna, auditivna, taktilna, olfaktivna, gustativna

STILSKA IZRAŽAJNA SREDSTVA jesu pjesnička sredstva kojima se književnik slikovito izražava kako bi svoj doživljaj što snažnije prenio čitatelju.

1. **ALEGORIJA** – stilsko izražajno sredstvo kojim se preneseno značenje ostvaruje u cijelom književnom djelu
2. **EPITET** (ukrasni pridjev) - pridjev koji s imenicom stvara življu, ljepšu, potpuniju sliku.
3. **HIPERBOLA** – stilsko izražajno sredstvo preuvečavanja radi pojačavanja dojma i naglašavanja osjećaja.
4. **IRONIJA** – blago ruganje u kojem se riječima daje suprotan smisao od onoga koji one imaju u osnovnom značenju
5. **METAFORA** – stilsko izražajno sredstvo prenesena značenja , skraćena usporedba. Izražava se samo drugi dio usporedbe: ono s čim se uspoređuje u službi je slikovitog izražavanja.
6. **ONOMATOPEJA** - riječ koja svojim zvukom oponaša zvukove iz prirode.
7. **PERSONIFIKACIJA** – stilsko sredstvo kojom se stvarima, prirodnim pojавama, predmetima, životinjama ili biljkama daju ljudske osobine.
8. **SUPROTNOST** (kontrast) – uspoređivanje jednog izraza s drugim po suprotnosti
9. **USPOREDBA** – uspoređivanje jednog izraza s drugim na osnovi neke zajedničke osobine.

PJESMA – književno djelo napisano u stihovima

PJESMA U PROZI - književno djelo koje spaja osobine pjesme i proze. Oblikom je proza, najčešće nema fabulu i likove, a prožeto je osjećajnošću i ritmičnošću.

LIRSKO – EPSKE VRSTE:

1. **BALADA** – lirsko – epska pjesma tužna ugođaja i tragična završetka.
2. **ROMANCA** – lirsko – epska pjesma sjetnog završetka.

STIH – redak u pjesmi

1. **VEZANI STIH** – stih koji je rimom ili brojem slogova povezan s drugim stihom
  2. **SLOBODNI STIH** – stih koji nije vezan rimom ni brojem slogova za druge stihove.
-
1. **PETERAC** – stih koji se sastoji od pet slogova
  2. **ŠESTERAC** - stih koji se sastoji od šest slogova
  3. **SEDMERAC** – stih koji se sastoji od sedam slogova
  4. **OSMERAC** – stih koji se sastoji od osam slogova
  5. **DEVETERAC** – stih koji se sastoji od devet slogova
  6. **DESETERAC** – stih koji se sastoji od deset slogova
  7. **JEDANAESTERAC** – stih koji se sastoji od jedanaest slogova
  8. **DVANAESTERAC** – stih koji se sastoji od dvanaest slogova

STROFA – pjesnička cjelina sastavljena od stihova

1. **JEDNOSTIH - MONOSTIH** - strofa od jednog stiha
2. **DVOSTIH – DISTIH** - strofa od dva stiha
3. **TROSTIH – TERCINA** – strofa od tri stiha
4. **ČETVEROSTIH – KATREN** - strofa od četiri stiha
5. **PETEROSTIH – PENTASTIH** - strofa od pet stihova
6. **ŠESTEROSTIH – SEKSTINA** – strofa od šest stihova
7. **Sedmerostih – septima** – strofa od sedam stihova
8. **OSMEROSTIH – OKTAVA** – strofa od osam stihova
9. **DEVETEROSTIH – NONA** – strofa od devet stihova
10. **DESETEROSTIH – DECIMA** – strofa od deset stihova

RIMA ili srok – glasovno podudaranje na završetku stiha

1. **PARNA** – aabb
2. **UKRŠTENA** – abab
3. **OBGRLJENA** – abba
4. **NAGOMILANA** – aaaa
5. **ISPREKIDANA** – abcb

RITAM – pravilno izmjenjivanje dugih i kratkih, naglašenih i nenaglašenih slogova, duljih i kraćih stihova i strofa. Na ritam djeluje rima te naglašavanje pojedinih riječi u stihu ili rečenici.

RIMOTVORNI ELEMENTI – elementi koji pospješuju ritam pjesme

1. **ALITERACIJA** – ponavljanje istih suglasnika / zatvornika u uzastopnim riječima radi postizanja zvukovnog ugođaja
2. **ASONANCA** - ponavljanje istih samoglasnika / otvornika u uzastopnim riječima radi postizanja zvukovnog ugođaja
3. **ELIPSA** – stilski postupak izostavljanja pojedinih riječi iz rečenice bez kojih se iz konteksta rečenice može razumjeti njezino značenje.
4. **GRADACIJA (stupnjevanje)** – izborom riječi, slike ili misli izražava se postupno pojačanje ili slabljenje predodžbe u odnosu na početnu.
5. **INVERZIJA** - to je red riječi u stihu ili rečenici koji je obratan od uobičajenog. Njome se ističe određena riječ i naglašava ritam.
6. **OPKORAČENJE** – stilski postupak prenošenja riječi iz jednoga stiha u drugi.
7. **PONAVLJANJE RIJEČI** - rabi se radi isticanja osnovne misli, raspoloženja ili ugođaja te postizanja ritmičnosti.
8. **SIMBOL** – stilski postupak zamjenjivanja nekog pojma jednom riječju koja ima preneseno značenje.

2. EPIKA je jedan od triju rodova

- **osobitosti** – opširnost, fabula jer se temelji na događaju, likovi, pri povijedanju, opisivanje, dijalog, mjesto i vrijeme radnje
- **FABULA** – slijed osnovnoga zbivanja o kojem se govori u književnom djelu (uvod, zaplet, vrhunac i rasplet)
- **GLAVNI LIK** – glavni sudionik radnje u pri povijednom djelu
- **SPOREDNI LIKOVI** – likovi koje su manje važni sudionici radnje u epskom djelu
- **KRONOLOŠKI SLIJED DOGAĐAJA** – pri povijedanje događaja u književnom djelu vremenskim slijedom
- **PRIPOVIJEDANJE** – pri povijedna tehnika kojom se izražava zapažanje promjena u vremenu i prostoru. To je nizanje radnje, zbivanja i stanja koja se izmjenjuju u čvrstoj međusobnoj povezanosti

1. **pripovijedanje u prvoj osobi** – pisac primjenjuje kada želi istaknuti osobne doživljaje, osjećaje ili stav prema sadržaju pripovijedanja
  2. **pripovijedanje u trećoj osobi** – pisac primjenjuje kada želi postići dojam objektivnoga pripovijedanja, u kojem on ne sudjeluje.
- **OPISIVANJE** – pripovjedna tehnička koja je utemeljena na zapažanju pojava i promjena u prostoru
  - **TEMA KNJIŽEVNOGA DJELA** – predmet ili pojam o kojemu se u djelu govori
  - **IDEJA KNJIŽEVNOGA DJELA** – osnovna misao djela, njegov cjelokupni smisao koji proizlazi iz sadržaja i autorova umjetničkoga nadahnuća te nosi poruku čitatelju.
  - **OSNOVNA MISAO** – sažeto iskazana misao ili ideja koju pisac izražava u svojemu djelu
- **EPSKE VRSTE** – epske vrste u stihu, epske vrste u prozi
    1. **ANEGDOTA** – kraće prozno djelo u kojem je šaljivo ispričavana zgoda iz života neke osobe.
    2. **AUTOBIOGRAFIJA** – životopis – tekst o vlastitom životu
    3. **BAJKA** – kraće epsko djelo u kojemu se isprepliću stvarni i nestvarni događaji i likovi. Tema bajke je najčešće sukob dobra i zla.
    4. **BASNA** – kraće epsko djelo u kojem je ispričavan jedan događaj. Likovi su životinje koje imaju osobine ljudi. Istaknuta je pouka i uvijek u sebi nosi preneseno značenje.
    5. **CRTICA** – kraće prozno epsko djelo koje pripovijeda o jednom događaju u kojem sudjeluje malo likova. Prožeta je osjećajnošću i često završava neočekivanim obratom u radnji.
    6. **EP** – opsežno književno djelo pisano u stihovima koje opsežno pripovijeda o poznatim događajima i osobama iz prošlosti
    7. **EPSKA Pjesma** – pjesma koja govori o kakvu događaju, pa se u njoj može pratiti fabula. U događaju sudjeluju likovi (junaci iz povijesti) . ova vrsta je karakteristična za usmenu / narodnu književnost
    8. **LEGENDA** – predaja o životu neke osobe ili o događaju nastala miješanjem stvarnosti i maštete.
    9. **MIT** – priča vezana uz podrijetlo i nastanak svijeta ili uz podrijetlo i nastanak pojedinih pojava, osoba ili čitavih naroda.
    10. **NOVELA** – prozna epska vrsta u kojoj pisac pripovijeda o jednom glavnom događaju i jednomu glavnom liku. Pripovijedanje je sažeto , opisi kratki, dijalog je zbijen. Završava naglim obratom radnje i težiće joj je na psihološkom i emotivnom prikazivanju likova.
    11. **POSLOVICA** – kratka književna vrsta u kojoj su sažeta iskustva i pouke iz narodnog života.
    12. **POVIJESNI ROMAN** – vrsta romana u kojemu pisac prikazuje događaje iz bliže ili dalje povijesti
    13. **ROMAN ZA DJECU** – roman namijenjen djeci. Glavni likovi su djeca i tema je vezana uz život djece.
    14. **VIC** – kratka prozna pripovjedna vrsta u kojoj se sažeto ocrtavaju neke situacije, događaji ili ljudske sudbine. Humor se temelji na suprotnostima i dvosmislenim značenjima riječi.
    15. **ZAGONETKA** – kratka književna vrsta kojom se iskazuje mudrost stečena životnim iskustvom. Pisana je slikovitim jezikom i riječima prenesena značenja. Sadržava pouku.

3. DRAMA je jedan od triju rodova

- Obuhvaća književna djela koja su namijenjena za izvođenje na pozornici
- **obilježja** – podijeljenost teksta na uloge, dijalog i monolog kao oblici pripovjedne tehnike, didaskalije, dramski sukob
- **DRAMSKA SITUACIJA** – dio dramske radnje koji prikazuje odnos među likovima u nekom trenutku
- **DIDASKALIJE** – dio dramskoga djela, tj. tekst koji govori o izgledu prostora u kojem se radnja odvija, o izgledu i kretanju likova, o načinu govorenja likova ... najčešće je pisan kosim slovima i čitatelju pomaže u praćenju radnje, a redatelju i glumcima služi kao uputa
- **DIJALOG** – razgovor između dvaju ili više likova u književnom djelu
- **MONOLOG** – govorenje jednoga lika bez sugovornika
- **KOMPOZICIJA** – uvodni, središnji dio, završni dio

- **DRAMSKE VRSTE:**
  1. **TRAGEDIJA** - vrsta dramskog djela koja prikazuje duboke ljudske strasti i najčešće završava smrću glavnog junaka
  2. **KOMEDIJA** – vrsta dramskoga djela vesela sadržaja. Crta smiješne strane života i ljudi, ismijava njihove mane i nedostatke
  3. **DRAMA U UŽEM SMISLU** - vrsta dramskoga djela po sadržaju slična tragediji, ali ne teži tragičnom završetku
- **KOMPOZICIJA DRAME:**
  1. **ČIN** – dio dramskoga djela koji se sastoji od više prizora, označen je u kazalištu dizanjem i spuštanjem zastora
  2. **SLIKA**
  3. **PRIZOR** - dio čina u dramskom djelu koji je obilježen smjenjivanjem dramskih lica
  4. **SCENA**
- **IZRAŽAJNA SREDSTVA U KAZALIŠTU:**
  1. **GLUMA** – vještina ili umijeće javnoga umjetničkog izvođenja uloga u kazalištu (gesta, mimika, grimasa)
  2. **GOVORNA KARAKTERIZACIJA LIKA** - izražavanje osobina lika njegovim govorom. Govorom lik otkriva svoju socijalnu pripadnost, moralne osobine i psihička stanja
  3. **KOSTIMOGRAFIJA** – crtanje i kreiranje kostima za potrebe kazališne predstave
  4. **SCENOGRAFIJA** - osmišljavanje, opremanje i uređivanje scene za kazališnu predstavu.